

Проект звернення
учасників розширеного засідання Президії Громадської організації
«Спілка ректорів вищих навчальних закладів України»
до Міністерства освіти і науки України
щодо проекту наказу про затвердження змін до наказу
Міністерства освіти і науки України від 17 жовтня 2012 року № 1112
«Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових
ступенів доктора і кандидата наук»

Громадська організація «Спілка ректорів вищих навчальних закладів України» повідомляє, що 14 червня ц. р. на засіданні Президії Спілки ректорів розглянутий проект змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 17 жовтня 2012 року № 1112 «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук», запропонований Науковим комітетом Національної ради з питань розвитку науки і технологій.

Учасники засідання схвально ставляться до ініціативи Наукового комітету Національної ради з питань розвитку науки і технологій щодо вдосконалення кваліфікаційних вимог, пов'язаних з оприлюдненням результатів наукових досліджень, і як громадська організація ректорів вкрай зацікавлена в реформуванні наукової складової вищої школи та розвитку національної вищої освіти в європейському контексті.

Разом з тим, ми завжди стояли на позиціях, що будь-які зміни в системі вищої освіти мають ґрунтуватися на національному досвіді та враховувати реальні можливості наших університетів і брати до уваги чинники економіки країни загалом. Крім того, при прийнятті таких рішень необхідно враховувати фактор мотивації молоді займатися наукою, створювати для цього сприятливі умови, унеможлилювати появу штучних бар'єрів і спонукання молодих науковців до відтоку за межі України.

Спілка ректорів, підтримуючи необхідність внесення змін до порядку опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів, водночас висловлює до проекту певні зауваження і пропозиції.

1. Проект наказу за формою і змістом не відповідає вимогам до проектів такого типу документів, у ньому, зокрема не відзначається, які положення діючого нормативного акту втрачають чинність тощо, що значно ускладнює його сприйняття і розуміння.

2. Потребують зміни строки набрання чинності Змін до наказу, хоча б з 1 вересня 2019 року, за умови, що наказ буде прийнятий у 2018 році, а не з дня його офіційного опублікування. Вважаємо, що така норма порушує Статтю 58 Конституції України, відповідно до якої "закони та інші

нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи".

Період між датою прийняття документа і датою набрання чинності потрібний як перехідний період для адаптації до нових змін як здобувачів наукових ступенів, так і спеціалізованих вчених рад, щодо публікацій у виданнях, які індексуються у міжнародних наукометричних базах, та щодо підготовки вітчизняних видань, включених до категорії «А» Переліку наукових фахових видань України (ПНФВУ).

3. Не надто вдалою є спроба авторів Проекту врахувати особливості опублікування результатів наукових досліджень для різних галузей науки/знань за відповідними шифрами і кодами (підпункти 2, 3 пункту 2.1.).

Дискримінація за спеціальностями, що належать до галузей науки/знань з відповідними шифрами (пп.2-4), є неприпустимою. Основні вимоги та умови мають бути однаковими для природничих і соціогуманітарних галузей, відмінність може бути лише у рівні публікацій, а не в їх кількості. Тобто, для соціогуманітарних спеціальностей мають бути прийнятними ще й інші, крім Scopus та Web of Science, наукометричні бази, наприклад Index Copernicus, та монографії і розділи монографій.

Незрозумілими для науковців залишаються граничні кількості таких публікацій – чому 10, а не 15 чи 20? Хотілось би зрозуміти логіку кількісних показників обмеження.

Виникають також запитання щодо часового терміну, особливо у випадку публікацій у фахових журналах категорії «А». Зокрема, серед хімічних галузевих видань до цієї категорії потрапляють 3 журнали – «Теоретична та експериментальна хімія», «Хімія і технологія води», «Метали і сплави». У 2017 році додалися ще 2 видання – «Методи та об'єкти хімічного аналізу» та «Вопросы химии и химической технологии». Як бути з публікаціями, які надруковані в них до 2017 року?

4. Ініційовані зміни є дуже складними для розуміння, вимагають зайвих витрат часу вченого секретаря спеціалізованої вченої ради та ЗВО для належного підрахунку балів за публікації. За статті в Scopus і Web of Science ставляться різні бали в залежності від квартиля журналу в рейтингу. Ці рейтинги треба перевіряти на сайтах: квартиль конкретного видання за відповідний рік перевіряється за посиланнями SCImago Journal and Country Rank (<http://www.scimagojr.com>) та/або Journal Citation Reports (<https://jcr.incites.thomsonreuters.com>). Але на сайті <http://www.scimagojr.com> квартилі є тільки до 2016 року. Що робити з новішими статтями – невідомо. На інший сайт з персонального комп'ютера взагалі зайти не можна. Для одного журналу можуть бути різні квартилі в різних категоріях. Наприклад,

для журналу *Journal of Mathematical Analysis and its Applications*: Q1 - в категорії *Applied Mathematics*, Q2 - в категорії *Analysis*. У Проекті не прописано, як діяти в таких випадках.

Окремі статті можуть вважатися як розділом монографії, так і статтею у виданні з бази Scopus, тому можна по-різному нараховувати бали за них. Питання їх класифікації є принциповим ще й тому, що для захисту докторської дисертації зараховується не більше двох монографій (розділів монографій).

У пункті 4 Додатку 2 «Вимоги до опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів» прописані лише умови зарахування праць конференцій. Відповідно, чи всі інші види публікацій у журналах, що індексуються у Scopus та/або Web of Science Core Collection, зараховуються до захисту: огляди, редакторські публікації, листи, повідомлення про помилки тощо?

Запропоновані критерії і вимоги суттєво ускладнюють оцінювання публікацій, що неминуче призведе до неоднозначності при їх зарахуванні, зокрема при захисті дисертацій, рейтингуванні тощо.

Як наслідок, запропоновані зміни можуть на декілька років ускладнити (а то й унеможливити) захист дисертацій в Україні, адже набрати необхідну кількість балів буде важко і це потребуватиме значно більше часу, що в результаті суттєво збільшить період підготовки здобувачів до захисту наукового ступеня.

5. Проектом змін (пункт 2.2.(в)) створюються штучні проблеми щодо підтвердження довідкою особистих внесків в публікації, підписану всіма співавторами, або відповідною приміткою в самій публікації. Зокрема, яким чином можна отримати довідку про особистий внесок іноземного співавтора, коли така вимога за рубежом не практикується.

6. Необхідно переглянути та значно спростити механізм шкалювання і виставлення балів за наукові статті та монографії, подані до захисту. Невиправданою є вимога застосовувати для нашої країни шкали інших країн, які створені локально, та якими її розробники рекомендують інші країни не користуватись.

7. У Проекті основний акцент зроблено на наукометричні бази Scopus та Web of Science (ще й на елітарний підрозділ WoS – Core Collection). Проте, для багатьох соціогуманітарних спеціальностей публікація в журналах, які входять до цих наукометричних баз, становить проблему, адже в Україні такі журнали з окремих галузей знань відсутні, наприклад, з правознавства, з міжнародного права. Публікація у наукових виданнях за кордоном для пересічного вітчизняного науковця суттєво обмежена його фінансовими

можливостями, а в ряді випадків – також вузькою спеціалізацією обраного соціогуманітарного напрямку.

Так, наприклад, станом на травень 2018 року до категорії «А» входять лише 100 українських наукових журналів, що індексуються базами Scopus та/або Web of Science Core Collection. Цей перелік зовсім не охоплює деякі галузі наук/знань: наприклад, філологічні науки - 10, юридичні науки - 12, архітектура – 18 (відповідно до наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 14.09.2011 № 1057) та архітектура та будівництво - 19, сфера обслуговування - 24, транспорт - 27 (відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 № 266). Окремі галузі наук/знань представлені вузько спеціалізованими журналами категорії «А», в яких не зможуть публікуватись претенденти з темами дисертацій, які не входять до цих спеціалізацій.

Для вирішення цих питань необхідно виробити механізм рівнозначності публікації результатів наукових досліджень в журналах категорії «А» і категорії «Б» чи в зарубіжних і в українських виданнях.

Необхідно ретельно переглянути та узгодити з фахівцями всіх галузей наук/знань наявний перелік журналів категорії «А» та перспективи його доповнення українськими журналами, щоб забезпечити рівні умови та можливості публікації для всіх наукових напрямків. Також варто переглянути вимогу обов'язковості публікації у журналах, що входять до Scopus та/або Web of Science Core Collection.

Проект змін містить ще ряд інших позицій, які не можна вважати оптимальними, і які не сприяють ефективному розвитку науки в Україні та підготовці наукових кадрів, а навпаки створюють штучні проблеми залученню молоді в наукову сферу.

Враховуючи зазначене, а також звернення Соціологічної асоціації України, зауваження і пропозиції групи юристів (І.О. Кресіна, О.В. Кресін, О.В. Батанов, О.О. Малишев, Н.М. Батанова), учасники розширеного засідання Президії Громадської організації «Спілка ректорів вищих навчальних закладів України» вважають, що проєкт змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 17 жовтня 2012 року № 1112 «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» потребує суттєвого доопрацювання за участю фахівців провідних університетів та наукових установ.